

Úvod

Tato pomůcka je určena především pro základní informaci studentů učitelství dějepisu a studentů historie.

Středověká část textů pro výuku české diplomatiky je tvořena souborem ukázek různých typů písemností, vzniklých v různém prostředí. Časovou hranici tvoří zhruba polovina 11. století – tedy doba, z níž jsou dochovány nejstarší v originále zachované písemnosti – a počátek 16. století. Naprosto převažují písemnosti českého původu či týkající se českého prostředí. Většina ukázek je sestavena následujícím způsobem: Snímek písemnosti doprovází transliterace, diplomatický komentář a eventuálně základní vysvětlení reálií a poznámkový aparát. Jen u ukázek z konfirmačních a erekcčních knih a vizitačního protokolu pražského arcibiskupa nejsou vyobrazení, neboť pro seznámení s charakteristickými znaky zápisů to zde není nutné. Několik písemností – listin a mandátů – se složitějším formulářem je rozčleněno na jednotlivé formule. Začínajícímu studentovi se tak usnadní rozpoznání a zapamatování základních částí formuláře.

Latinské a německé ukázky doplňuje překlad do češtiny; při tom bylo třeba hledat kompromis mezi určitou doslovností překladu, umožňující porovnání českého a jinojazyčného textu, a překladem z hlediska současné češtiny vybroušeným, ale vzdalujícím se strukturou značně původního textu. Spíše byla preferována první možnost. V některých případech proto byly užity poněkud archaické prvky (přechodníky), pro středověké diplomatické texty typické hromadění synonym a slov významově velmi blízkých nebylo vždy přeloženo v plném rozsahu.

Výběr písemností má poskytnout základní představu o různých typech materiálů, s nimiž se student v praxi může častěji setkat. Odtud plyne také větší pozornost, věnovaná období pozdního středověku. Obsahově nebylo v žádném případě možné postihnout všechny eventuality, které se v pozdně středověkém diplomatickém materiálu vyskytují. Přednostně jsou zastoupeny písemnosti „běžnějšího“ obsahu – častěji se vyskytující právní pořízení jsou pro praxi užitečnější než výjimky.

Podobný soubor písemností, avšak především novověkých, sestavený pro potřeby vlastivědných badatelů, připravil František Roubík v Příručce vlastivědné práce, Praha 1947 (2).

Pouze texty písemností s ukázkami regestů a extraktů publikoval Václav Hrubý v Úvodu do archivní teorie a praxe, Praha 1930.

Texty pro výuku novověké diplomatiky jsou koncipovány následujícím způsobem: obrazová ukázka je opatřena přepisem, diplomatickým komentářem a případně stručným komentářem paleografickým nebo věcným. Výjimkou je příklad kabinetního listu, kde je použit pouze text bez snímku. Vzhledem k tomu, že novověké písemnosti jsou pro studenty většinou paleograficky i jazykově schůdnější než texty středověké, je v této části pomůcky použita transkripce a ukázky nejsou přeloženy.

Seznam ukázek

1. Akt. – Tzv. základací listina litoměřické kapituly. Patrně 1057.	9
2. Císařský diplom – 1355, červen 1, Pisa <i>Císař Karel IV. dává perugijským biskupům právo jmenovat veřejné notáře a dává těmto notářům právo legitimovat za určitých podmínek nemanželské děti.</i>	12
3. Královské privilegium – 1228, Strahov <i>Přemysl Otakar, český král, spolu se synem, králem Václavem, dává klásteru v Teplé ves Kramolín jako nábradu za statky ve vsi Lutiměři a jejím okolí, které klásteru odebral.</i>	16
4. Královské privilegium – 1241 <i>Václav, český král, osvobozuje na prosbu probošta Heřmana kostel sv. Štěpána a jeho lidi od všech povinností včetně odvádění cestného královskému lovcům.</i>	19
5. Listina královny – 1247 <i>Česká královna Kunhuta vyznává, že došlo k přátelské dohodě mezi křižovnickým špitálem Panny Marie Konec Mosta v Praze a špitálem sv. Františka na Poříčtí ve sporu o ves Vyšehměvice, a potvrzuje ji.</i>	21

6.	Královská listina – 1394, srpen 25. Písek	23
	<i>Václav IV přijímá požadavky panské jednoty.</i>	
7.	Královská listina – vlastnoruční podpis vydavatele – 1454, červenec 25, Praha	26
	<i>Král Ladislav Pohrobek povoluje Jindřichovi z Rožmberka, aby České Budějovice, které byly zastaveny Jindřichu z Rožmberka, avšak nepodřídily se mu, donutil k poslušnosti.</i>	
8.	Císařské privilegium – erbovní listina – 1502, únor 18, Innsbruck	29
	<i>Císař Maximilián I uděluje Osvaldu Wassermanovi erb.</i>	
9.	Mandát – 1355, prosinec 25, Norimberk	32
	<i>Karel IV nařizuje popravcům a rychtářů, purkmistru a konšelům města Litoměřic, aby nebránili litoměřickému probošтови Bohušovi užívat práva na krčmy, udělená českými panovníky</i>	
10.	Mandát × list poselací – 1410, květen 20, Praha	35
	<i>Václav IV informuje Jindřicha z Rožmberka o zrušení cesty antiochijského patriarchy a vyšebradského probošta Václava a nařizuje mu, aby zatím vykonával Václavovy povinnosti.</i>	
11.	Královská listina – konfirmace – 1472, březen 14, Praha	37
	<i>Vladislav II, český král, potvrzuje listinu Jiřího z Poděbrad ze 20.I. 1470, kterou Jiří zastavil Lukešovi ze Dvora, měšťanu Starého Města pražského, a jeho manželce Martě ves Řepčice, patřící probošství litoměřické kapituly.</i>	
12.	List poselací – 1490, červenec 16. Pole u Angru	39
	<i>Vladislav II, český král, žádá purkmistra a konšely města Bratislavy, aby jeho služebníkem Havlovi a Šnejdarovi umožnili nakoupit ve městě potřeby pro královské vojsko.</i>	
13.	Registra – 1358–1359.	41
14.	Litterae cum filo canapis – 1207, červenec 11, Viterbo	42
	<i>Papež Inocenc III. jmenuje pražského a olomouckého biskupa a litoměřického probošta rozhodčímí sporu mezi osekým klášterem a šlechticem Milbostem.</i>	
15.	Litterae cum filo canapis – 1513, květen 10, Řím	44
	<i>Papež Lev X. jmenuje opaty zbraslavského a strabovského rozhodčímí ve sporu probošta a metropolitní kapituly pražské s Janem Andreae z Horšovského Týna, děkanem téže kapituly, odmítajícím vyúčtovat přijaté dárky.</i>	
16.	Papežské breve – Breve Pavla II, 1465	47
17.	Suplika „sola signatura“ – 1440, listopad 3, Florencie	48
18.	Odpustkové privilegium – 1460, leden 8, Praha	50
	<i>Jeronym Landus, arcibiskup krétský, papežský legát v Čechách, Polsku, Slezsku a Prusku, uděluje 40 dní odpustků těm, kdo za určitých podmínek navštíví kostel sv. Štěpána v Litoměřicích.</i>	
19.	Biskupská listina – autentika – 1159, autentika pražského biskupa Daniela pro kostel v Bohnicích	53
20.	Biskupská listina – 1288, březen 19, Praha	55
	<i>Tobiáš, pražský biskup, potvrzuje darování kostela a patronátního práva kostela v Kynšperku, učiněné králem Václavem II konventu křižovníků s červenou hvězdou u sv. Františka v Praze.</i>	
21.	Biskupská listina – 1379, říjen 24, Praha	58
	<i>Jan, pražský arcibiskup, uděluje městu Pelhřimovu právo Starého Města pražského.</i>	
22.	Kapitulní listina – 1504, říjen 21, s. I.	60
	<i>Jan z Vartenberka, probošt, Jan Žák, děkan, Martin z Roudnice a Zikmund z Budějovic, kanovníci litoměřické kapituly, svolují, aby Václav Nydroch z Gelblíc v Litoměřicích a jeho manželka Barbora z Nedvídkova koupili od kapituly zastavené vsi Starý Týn, Zubrnice, Leštinu, Knínice a poustku Načenin, protože kapitula nemá na jejich vykoupění.</i>	
23.	Klášteří listina – 1525, říjen 17, Osek	62
	<i>Martin, opat osekého kláštera, a všichni konvent prodávají 1/4 lánu dědiny dvora Škrle Vondráčkově, poddanému z Vysočan, za 19 kgč.</i>	
24.	Zápis v konfirmačních knihách pražského arcibiskupství – 1401	64
25.	Zápis v erekních knihách pražského arcibiskupství – 1406	64
26.	Vizitační protokol pražského arcijáhna Pavla z Janovic – přelom 70. a 80. let 14. století.	68
27.	Šlechtická listina – 1197	69
	<i>Hrozna, chystající se na křižovou výpravu, obdarovává klášter Teplou, své příbuzné a služebníky.</i>	
28.	Zápis v deskách zemských – 1316–1320	72

29. Městská listina – 1487, červen 11, [Litoměřice]	73
<i>Purkmistr a rada města Litoměřic vysvědčují, že na žádost Jiřího z Prahy, děkana litoměřické kapituly, vypověděli před nimi Mikuláš Kolářek, Augusta a Vavřinec Hromádka, poddaní z Podsedic, že slíbují poddanství již čtvrtému děkanovi a že je pan Bušek nutil, aby přísahali jemu a špatně s nimi zacházel.</i>	
30. Zápis o založení březnické městské knihy – 1454	75
31. Zápis v přibyslavské městské knize – právní naučení – 1500	77
32. Zápis v chomutovské městské knize o obnovení městské rady – 1487, únor 28.	78
33. Zápis v českolipské městské knize o udělení městského práva – 1494, leden 10.	79
34. Zápis v březnické městské knize – inventář kostela v Březnici – 1489	80
35. Zápis v březnické městské knize – dar k záduší městského kostela 1499	82
36. Zápis v březnické městské knize – smlouva o vedení odpadu – 1455	83
37. Zápis v městské knize Malé Strany o koupi domku s městištěm – 1414	84
38. Zápis v městské knize Starého Města pražského o koupi domu.	85
39. Zápis v městské knize mělnické – závěť – 1509	86
40. Zápis v městské knize – 1402	87
<i>Kniha útrpných vyznání Nového Města pražského 1400–1421</i>	
41. Cechovní kniha – 1496	88
<i>Záznamy o převzetí funkce novými cechmistry malířů a zlatníků v Českých Budějovicích a o vyúčtování.</i>	
42. Urbář – Tzv. Rožmberský urbář, 1379–1380	89
43. Pozemková kniha – 1477	90
44. Účetní materiál – 1424	92
45. Notářský instrument – 1375, květen 15., Praha	94
<i>Veřejný notář Mikuláš Jiříkův z Nezdic potvrzuje, že opat zbraslavského kláštera propůjčuje pražský dům kláštera Petrovi, fardáři kostela sv. Ondřeje v Praze.</i>	
46. Falzum císařského diplomu – 1360, březen 26, Praha	97

47. Majestát – 1746, duben 20., Vídeň	102
<i>Marie Terezie, císařovna římská a královna česká svoluje k žádosti markraběte Ludvíka Jiřího Bádenského, aby duchovní správu poutního kostela P. Marie ve Skokách (Maria Stock, část obce Žlutice) vykonávali premonstráti z kláštera v Teplé.</i>	
48. Nota – 1783, prosinec 15.,	105
<i>Nota presidenta apelačního soudu guberniu ve věci prohládky staroměstské radnice před sjednocením magistrátů 1784.</i>	
49. Koncept – 1782, srpen 2.,	107
<i>Koncept listu komise pro rušení klášterů při českém guberniu exprevorovi kartuziánského kláštera.</i>	
50. Rolla – 1784, duben 23.,	109
<i>Referent sjednocovací komise Bernard Zabořanský z Vorlíku píše apelačnímu soudu ve věci sjednocení pražských měst v roce 1784.</i>	
51. Listina – výhostní list – 1683, červenec 28.	111
<i>Maxmilián brabě Thun propouští poddanou Evu Kunertovou z děčického panství.</i>	
52. Listina – dlužní úpis města – 1620, duben 23., Praha	113
<i>Purkmistr, rada a starší Starého Města pražského potvrzují dluh 500 kop míšeňských.</i>	
53. Mis(s)iv (list poselací, Sendschreiben) – 1575, říjen 13., Norimberk	115
<i>Purkmistr a rada města Norimberka sdělují purkmistrovi a radě Starého Města pražského, že na žádost Wolffa Helma(na), měšťana Nového Města pražského, odesílají svědectví norimberského měšťana Dietricha Rehleho.</i>	
54. Křestní list – 1841, červenec 3.	119
<i>Křestní list vystavený podle matriky kostela sv. Jindřicha v Praze – Novém Městě.</i>	
55. Kabinetní list – 1768, únor 7.	121
<i>Vlastnoruční list císaře Josefa II. braběti Harrachovi.</i>	
56. Breve	122

57. Listina – udělení inkolátu – 1759, prosinec 10., Vídeň	124
<i>Marie Terezie uděluje Josefu von Scotti šlechtici de Compostella český inkolát ve starém rytířském stavu.</i>	
58. Spis pro interní potřebu správního úřadu – 1844, prosinec 16.,	127
<i>Vrchní úřad mělnického panství.</i>	
59. Dekret – 1724, srpen, 8., Vídeň	129
<i>Výtah z dekretu České kanceláře k obnovení kartouzského kláštera na Smíchově.</i>	
60. Instrukce – 1625, únor, 6., Vídeň	134
<i>Císař Ferdinand II. udílí instrukce rychtáři Nového Města pražského Michalu Rytřicovi.</i>	
61. Evidence poddanských platů a dávek – 1569	138
<i>Urbár panství Mělník. Titulní strana s prvními třemi sedláky ze vsi Vraňan.</i>	
62. Gruntovní knihy (evidence poddanských nemovitostí) – 1584–1641	140
<i>Pozemková kniha rychty Brožánky (Brožánky, Vliněves, Kozlov).</i>	
63. Evidence poddaných – 1693	143
<i>Seznam poddaných na mělnickém panství, titulní strana s prvními pěti sedláky ze vsi Velký Újezd s rodinami, resp. dětmi.</i>	
64. Účetní doklad – 1706, duben 7.–12.,	145
<i>Účet (tzv. týdenní cedule) s výdaji hospodářských písařů za výše uvedené období potvrzený přejemcem a vrchností a vrácený mělnickému úřadu.</i>	
65. Resoluce majitele panství – 1711, září 11.,	149
<i>List Antonie Josefy ovdovělé hraběnky Černínové z Chudenic rozené hraběnky z Khünburku, obsahující zplnomocnění mělnického hejtmána Antonína Maxmiliána Lose k instalaci nového faráře v Mělnickém Vtelně, jenž měl poté sepsat inventář kostela a před úřad hejtmána odeslat braběnce.</i>	
66. Protokol (soudní spis – záznam výslechu) – 1750, září 11.,	151
<i>Předmětem je výslech tuláka Františka Veselého v úřadu městského rychtáře v Mladé Boleslavi.</i>	
67. Cechovní artikule – 1733, říjen 3.	155
<i>Ludwig Joseph hrabě von Hartig dává artikule punčochářům městečka Vartenberka (dnes Stráž pod Ralskem). Přiložen opis předpisu krajského úřadu o zhotovování jedrovních listů z 22. května 1782.</i>	
68. Listina – list mistrovský – 1752, září, 30.,	158
<i>Staré Město pražské, starší a všichni přísední mistři cechu kominíků tří pražských měst probíhají mistrem Nivarda Victora Kraysiga, původem z Chomutova.</i>	
69. Fedrovní list – 1770, prosinec 18.	160
<i>Obchodník Jan Michael Redl potvrzuje sedm let práce Jana Ruperta Vogla z Ústí.</i>	
70. Propouštěcí list (Freiebrief) – 1734, červenec 25.,	161
<i>Svolení vrchnostenského úřadu Antonínu Korvičkovi, aby se směl vyučit mlynářskému řemeslu.</i>	
71. Rozrod – 1790, duben 10.	162
<i>Rozrod Jana Pieschela (Püschela) pořizený kvůli případnému přibuzenství snoubenců.</i>	
72. Zachovací list – 1672, září, 9.	164
<i>Purkmistr a rada města Starého Města Pražského vydávají zachovací list Duchoslavovi Jehelkovi z Trněného Újezda.</i>	
73. Listina – dobrá vůle – 1640, červen 5., Nové Město pražské	166
<i>Anna Vlková z Kvítkova postupuje dobrou vůlí Jindřichu Volfu říšskému braběti Hovorovi z Dubé a Lípy, na Novém Hltenburce, Jablonném, Vtelně, Nemeslovicích pět dlužních úpisů: první od Václava Lokšana z Lokšan na Tochovicích na 1000 kop grošů českých, druhý od Ladislava Žejdlíce ze Šenfeldu na Encovanech na 500 kop grošů českých, třetí od Ladislava Žejdlíce ze Šenfeldu na Encovanech na 100 kop grošů českých, čtvrtý od Viléma Dobříkovského z Malejova na Dobříkově na 400 kop míšeňských a pátý od Jana Vlka z Kvítkova na Zviřeticích na 200 kop grošů českých.</i>	
74. Listina – připuštění k erbů – 1616, leden, 4., Brno (Brunae).	169
<i>Georgius a Leonhardus bratři Korkové Cholorwští de Korkyna et Cholorowitz připuštějí ke svému erbů a predikátu Michaela Bobuslava Zniowského.</i>	
75. Matrika – 1652–1703.	172